

Slovenska
filharmonija

SMS

SMS 6

Sezona 2022/23

Hvalnica

SMS 6 Sezona 2022/23

15. in 16. junij 2023 ob 19.30
Gallusova dvorana, Cankarjev dom

Hvalnica

**Orkester
Slovenske
filharmonije**

Marko Letonja
dirigent

Miran Kolbl
koncertni mojster

György Ligeti (1923–2006)
Lontano

Lojze Lebič (1934)
Glasba za orkester – Cantico II

Béla Bartók (1881–1945)
Koncert za orkester, Sz. 116, BB 123

Uvod
Igra parov
Elegija
Prekinjeni intermezzo
Finale

Koncert snema in neposredno prenaša
program Ars – 3. program Radia Slovenija.

Druška svetovna vojna je dodobra pretresla življenje mladega **Györgya Ligetija**. Ne le, da mu je holokavst pomoril vso razširjeno družino z izjemo matere, obenem je bil zaradi rasnih predsodkov primoran opustiti sistematično glasbeno izobraževanje v romunskem Cluju. Šele ustalitev razmer mu je omogočila poglobljen študij glasbe v Budimpešti, kjer je do leta 1956 služboval kot profesor harmonije, kontrapunkta in glasbene analize. Tako kot njegov sonarodnjak in vzornik Béla Bartók je poklic glasbenega delavca povezal z etnomuzikološkimi raziskavami, pri katerih je nabiral madžarsko ljudsko glasbo v Transilvaniji. Teh glasbenih izrazov pa ni neposredno vpenjal v svojo glasbo, temveč je različne načine izpeljevanja ljudskega glasbenega materiala inkorporiral v grajenje lastnih kompozicij. Vendar ga je slogovna omejenost »zapovedanega« socrealističnega glasbenega sloga prepričala, da tostran železne zavese ne bo mogel uresničiti težnje po izraziti skladateljski individualnosti. Zato je po madžarski revoluciji najprej zbežal na Dunaj, pozneje pa se je preselil v Köln, da bi lahko v tamkajšnjem Studiu za elektronsko glasbo Zahodnonemškega radia, ki je bil sploh eden prvih elektronskih glasbenih laboratorijev, sodeloval in delal s Karlheinzem Stockhausnom. Eksperimentiranje z elektronsko glasbo in poletni tečaji nove glasbe v Darmstadt so radikalno spremenili Ligetijev glasbeni stavek, med bivanjem na Madžarskem se je skladatelj namreč le stežka srečeval s sodobnimi glasbenimi tokovi. Čeprav je, menda zaradi preveč dogmatično tekmovalnega okolja, hitro zapustil studio,

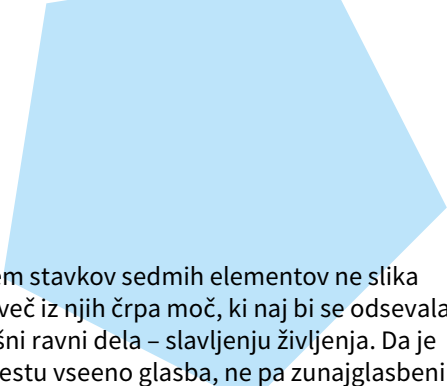
je izkušnja elektronske glasbe zaznamovala celotno drugo veliko obdobje njegovega ustvarjanja, ki je porodilo številne kanonske kompozicije druge polovice 20. stoletja, med drugimi tudi **Lontano** (1967).

V času med pobegom iz Madžarske in slavno antiantiopero *Veliki makaber* (1977) je Ligeti razvijal novo kompozicijsko tehniko – mikropolifonijo. Zanj so značilni znani principi kontrapunkta, vendar je ta razporejen po tako številnih glasovih v ozkem razponu, da uho ne more zaznati posamezne linije, temveč le spreminjajočo se teksturo masivne zvočne ploskve. Skladatelj je za mikropolifonično zvočno površje povedal, da deluje kot zvočna pajčevina. Posebnost *Lontana* je v primerjavi z drugimi skladbami istega obdobja (denimo z *Atmosferami*, *Lux Aeterna* ali *Rekviemom*) dosledna uporaba kanona, ki ga je preučeval pri renesančnih in baročnih mojstrih (oboževal je denimo nizozemskega skladatelja Johannesesa Ockeghema). Obenem pa mu je izkušnja studia razkazala možnosti platenja dosledno enakih tonskih sosledij in njihovo sopostavitev v različnih hitrostih. Mikropolifonija *Lontana* nasloji glasove z enako melodijo, a drugačnim ritmičnim vzorcem. Rojevajo se v sploh največji možni tišini, kar daje vtis nepremostljive oddaljenosti (it. *lontano*). Kompozicija mestoma zveni prav grozljivo, Ligeti celo pravi, da v glasbi sliši roj žuželk; morda jo je prav zato Stanley Kubrick uporabil v *Izžarevanju* (*The Shining*).

Minila so že skoraj tri desetletja, odkar je muzikologinja dr. Katarina Bedina ugotovila, da si je skladatelj, pedagog, arheolog in akademik **Lojze Lebič** že za življenje »zagotovil

status klasika sodobne glasbe«. Lebič se ne vpisuje le v slovenski glasbeni kanon, temveč je, zahvaljujoč številnim izmenjavam, povabilom in izvedbam, presegel meje nacionalnega prvaka umetnostne glasbe. Domačega kulturnega okolja ni obogatil le s skladateljskimi uspehi, pač pa je več let izjemno uspešno dirigiral Komornemu zboru RTV Slovenija ter poučeval na Pedagoški in Filozofski fakulteti. Vendar se svetovljanstvu navkljub nikoli ni odpovedal zavezanosti domačemu prostoru in z njim povezani tradiciji. Tako lahko v monografiji Gregorja Pompeta *Zveneča metafizika: skladateljski opus akademika Lojzeta Lebiča* beremo o številnih, na videz nasprotujočih si tendencah, ki se ne odražajo le na ravni Lebičevega življenja ali svetovnega nazora, temveč predvsem v njegovi umetnosti oziroma njegovih estetskih stališčih. Glasba naj bi bila po Lebičevo svojevrstno presečišče tako razuma kot srca, univerzalnega in lokalnega, tradicije in novosti, talenta in večšine.

Diptih *Glasba za orkester – Cantico I* (1997) in ***Glasba za orkester – Cantico II*** (2001) je utelešenje prav teh dihotomij: Lebičevo najobsežnejše simfonično delo je navdihnjeno z dvema literarnima predlogama – *Hvalnico stvarstva* Frančiška Asiškega in *Hvalnico vesolja* paleontologa, filozofa in duhovnika Pierra Teilharda de Chardina. Po zgledu obeh hvalnic skladatelj prevzema mistično in krščansko simboliko števil (3, 4, 7, 11 ...), ki v naslednjem koraku služijo kot izhodišče za formalno zgradbo skladb. *Cantico I* sestavljajo trije odseki – sonce, luna in veter –, *Cantico II* pa še eden več – voda, ogenj, zemlja in smrt.

Vendar sedem stavkov sedmih elementov ne slika naivno, temveč iz njih črpa moč, ki naj bi se odsevala na bolj splošni ravni dela – slavljenju življenja. Da je na prvem mestu vseeno glasba, ne pa zunajglasbeni program, dokazuje že naslov skladbe, hkrati pa tudi njena imanentna sredstva: Lebič večče prepleta melodiozne pasuse z modernističnim glasbenim mišljenjem, ki mestoma zaradi večkrat uporabljenih citatov drugih klasikov zahodnoevropskega kanona (denimo Haydnovega *Stvarjenja*) včasih spominja celo na postmodernistični kolaž. Soočenje starega z novim je vidno tudi v uporabi baročnega čembala nasproti sodobnemu masivnemu simfoničnemu aparatu, obenem pa zborovska intervencija spomni na prerivanje med jezikovnim smislom in navideznim glasbenim nesmisлом.

Legenda pravi, da je hudo bolan **Béla Bartók** (bolehal je za levkemijo) vstal iz bolnišniške postelje in odšel domov, da bi napisal *Koncert za orkester* po vzpodbudi dirigenta Sergeja Kusevickega in Bostonskega simfoničnega orkestra. Po tem, ko je celo življenje preživel na Madžarskem kot profesor klavirja, strasten popisovalec ljudske glasbe in pionir etnomuzikologije ter priznan skladatelj, je med drugo svetovno vojno iz nasprotovanja nacizmu in fašizmu zbežal v New York, kjer je kmalu usodno zbolel. V ZDA se nikoli ni počutil domače ali prijetno, vendar sodobne muzikološke raziskave ugotavljajo, da je mit o Bartókovi ameriški hudi gmotni situaciji vendarle prenapihnen. Skladatelju v tujini sicer res ni bilo lahko, z ženo sta se večinoma preživljala od koncertiranja ter katalogiziranja srbskih in hrvaških ljudskih pesmi na Univerzi Columbia, zato mu je znesek od naročila za skladbo vendarle prišel prav: ***Koncert za orkester*** je napisal v le treh

Béla Bartók

mesecih, med avgustom in oktobrom leta 1943, Kusevicki pa ga je z velikim uspehom izvedel že v naslednjem letu. Čeprav je skladba napisana »samo« za simfonični orkester brez koncertnega solista, ni označena kot simfonija, temveč kot koncert, saj je vsak orkestrski inštrument obravnavan izredno virtuozno, zato zahteva zbor izredno uigranih glasbenikov. Zasnovan je v obliki loka: prvi stavek je povezan s sklepnim petim, drugi s četrnim, tretji stavek pa je središče skladbe. Skladatelj naj bi delo označil za napredovanje od teme k luči, zato ne preseneča, da lahko krajše in temačne fugatne odseke prvega stavka spet prepoznamo v gosti in vedri preobleki petega stavka. Drugi stavek predstavi pihala in trobila v parih in v zelo ozkih intervalnih razmerjih, saj Bartók na tem mestu, zanj značilno, uporabi ljudsko, tokrat dalmatinsko glasbo (omenili smo, da je tisti čas urejal hrvaške ljudske napeve). Koncert prinaša še celo vrsto Bartókovih »specialitet«: od namigov na »nočno glasbo« (pridušeni disonantni ponavljajoči se glasbeni vzorci, ki prikličejo zvoke narave v poletni noči) v tretjem stavku do prepletenih citatov (Šostakovičeve *Simfonije št. 7, Leningrajske*, z madžarsko popevko *Ljubka si, lepa Madžarska*) v četrtem stavku in prehitevajočih se plesnih ritmov v vrtincu sklepnega stavka. *Koncert za orkester* je zaradi značilnih bartokovskih prijemov in hkratne dostopnosti na slušni ravni še danes upravičeno eno najbolj priljubljenih skladateljevih del.

Ivana Maričić

Marko Letonja

dirigent

Foto: osebni arhiv

Marko Letonja, eden osrednjih dirigentov zadnjih nekaj desetletij, je od leta 2018 šef dirigent in umetniški direktor Bremenskega filharmoničnega orkestra. Zaradi posebno širokega in raznovrstnega repertoarja tako na simfoničnih kot opernih odrih redno prejema pohvale za presunljivo in mojstrsko vodenje orkestrrov ter zborov.

Med letoma 2012 in 2021 je bil šef dirigent Strasbourškega filharmoničnega orkestra in tam imel priložnost sodelovati z mnogimi priznanimi glasbeniki, kot so Isabelle Faust, Stephen Hough, Jean-Efflam Bavouzet in drugi.

Gostoval je že z veliko imenitnimi svetovnimi orkestri, med drugim z Dunajskimi in Hamburškimi simfoniki, Münchenskimi filharmoniki,

Filharmoničnim orkestrom milanske Scale, Orkestrom Mozarteuma, Simfoničnim orkestrom Giuseppe Verdi iz Milana in Simfoničnim orkestrom Berlinskega radia, ter nastopil na odrih priznanih opernih hiš: v Dunajski državni operi (*Hoffmanove pripovedke*, *Pikova dama*), operni hiši v Ženevi (*Medeja* in *Manon*), Rimskem opernem gledališču (*Romeo in Julija*), Saški državni operi v Dresdnu (*Nabucco*), Berlinski državni operi (*Madama Butterfly*), Narodni operi Rhin v Strasbourgu (Schrekerjev *Iskalec zakladov*) ter Novem državnem gledališču v Tokiu. Bil je šef dirigent Tasmanskega simfoničnega orkestra ter Simfoničnega orkestra in Opere v Baslu, kjer je posnel vse simfonije Felixa Weingartnerja ter vodil izvedbo novih produkcij oper *Tannhäuser*, *La Traviata*, *Čarostrelec*, *Boris Godunov*, *Tristan in Izolda*, *Rigoletto* in *Don Giovanni*. Kot vnet Wagnerjev navdušenec je že dvakrat dirigiral izvedbam tetralogije *Nibelungov prstan* (v Kraljevi švedski operi in Narodnem gledališču Saõ Carlos v Lizboni).

Njegov nedavni posnetek z naslovom *Baritenor* v sodelovanju z vokalistom Michaelom Spyresom so z odobravanjem sprejeli številni kritiki, revija *The Times* ga je uvrstila med najboljših deset klasičnih albumov leta 2021, hkrati pa je prejel glasbeno nagrado Gramophone za najboljši vokalni album leta 2022. Letonja je tudi prejemnik nagrade Helpmann za najboljši koncert simfoničnega orkestra za koncertno izvedbo Wagnerjeve opere *Tristan in Izolda* z Nino Stemme in Stuartom Skeltonom ter nagrade Grand Prix za najboljšo operno produkcijo v letu 2019 (*Beatrice Cenci*).

Študij klavirja in dirigiranja je pričel na Akademiji za glasbo v Ljubljani. Leta 1989 je diplomiral v razredu Otmarja Suitnerja na Akademiji za glasbo in upodabljačo umetnost na Dunaju. Le dve leti kasneje je postal umetniški vodja Orkestra Slovenske filharmonije, ki ga je vodil vse do leta 2003.

September 2023

DRUŽINSKI 0

Živalski karneval v živalskem vrtu

2. september 2023 ob 17.00

Živalski vrt v Ljubljani

Glasbeniki Orkestra Slovenske filharmonije

Spored:

Camille Saint-Saëns: Živalski karneval

**Vstop v živalski vrt prost za vse imetnike
abonmajskih vstopnic Slovenske filharmonije
23/24 od 16. ure dalje.**

SMS 1

Za začetek

28. in 29. september 2023 ob 19.30

Gallusova dvorana, Cankarjev dom

Orkester Slovenske filharmonije

Zbor Slovenske filharmonije

Mešani pevski zbor Glasbene matice

Charles Dutoit, dirigent

Darija Auguštan, sopran

Bettina Ranch, mezzosopran

Spored:

Gustav Mahler: Simfonija št. 2 v c-molu

Prodaja abonmajev 23|24

Od 1. junija do 14. julija 2023

Vsak delavnik od 11. do 13.
in od 15. do 17. ure
v Slovenski filharmoniji
Kongresni trg 10, Ljubljana

FKK Filharmonični klasični koncerti
Za uglažene

Same mogočne skladbe
Za velikopotezne SMS

VIP Vokalno-instrumentalni program
Za vsakega nekaj

Pretežno vokalni cikel
Za izbrane PVC

SOS Sodobne orkestrske skladbe
Za drzne

Družinski abonma!
Gremo v naravo! DA!

**Možnost
spletnega
nakupa!**

T +386 1 24 10 800
E info@filharmonija.si
www.filharmonija.si

Slovenska
filharmonija

Glasbena galerija

europ~~l~~akat

SiolNET.

TAM TAM

Če želite prejemati redna e-obvestila o programu Slovenske filharmonije, sporočite svoj e-naslov na **info@filharmonija.si**.

Koncertni list Slovenske filharmonije
Same mogočne skladbe – SMS 6
Izdala: Slovenska filharmonija
Direktor Slovenske filharmonije
in umetniški vodja OSF: Matej Šarc
Umetniški vodja ZSF: Gregor Klančič
Avtorica spremne besede: Ivana Maričić
Jezikovni pregled: Ana Kodolja
Oblikovanje: Arih Dinamik, d. o. o.
Prelom: Vlado Trifkovič
Ljubljana, junij 2023

Redakcija koncertnega lista je bila končana 12. junija 2023.

ISSN 2350-5117

Slovenska filharmonija –
Academia philharmonicorum

@slofilharmonija

Slovenska filharmonija
Orkester Slovenske filharmonije
Zbor Slovenske filharmonije

Kongresni trg 10
1000 Ljubljana
T +386 1 2410 800
E info@filharmonija.si
www.filharmonija.si

Ustanoviteljica Slovenske filharmonije je Vlada Republike Slovenije. Dejavnost Slovenske filharmonije financira Ministrstvo za kulturo.

Slovenska
filharmonija